



2026, 15 (2), 1771-1789 | Araştırma Makalesi

## Nüfus Kontrolünden Teşvik Modeline Çin'in Doğurganlık Politikalarının Tarihsel Dönüşümü

Cansu Körkem Akçay<sup>1</sup>

### Öz

Çin Halk Cumhuriyeti'nin doğurganlık politikaları, 1970'lerden 2021 yılına kadar uzanan yarım asırlık süreçte art arda gelen politika değişimleriyle farklı bir nitelik kazanmıştır. Bu makalede söz konusu dönüşüm, tarihsel süreç ve yapısal koşullar birlikte ele alınarak incelenmektedir. Çalışma, resmi politika metinleri, yasal düzenlemeler ve Çin Ulusal Nüfus Sayımı verileri üzerinden tarihsel-süreç analizi yöntemiyle kurulmaktadır. 1979-2015 tek çocuk politikası, salt bir nüfus kısıtlaması değil aynı zamanda ülkenin ekonomik yeniden yapılanma süreci, sanayileşme atılımı ve toplumsal modernizasyon dinamikleriyle örülü kapsamlı bir yönetim stratejisidir. 1970'lerin sonu ve 1980 yılı boyunca uygulanan sıkı doğum kontrolü politikaları, hızlı sanayileşme süreciyle eş zamanlı olarak doğurganlık hızını belirgin biçimde düşürmüştür. Bununla birlikte nüfusun hızla yaşlanması, çalışma çağındaki kesimin daralması ve cinsiyet dengesizliği 2000'li yıllardan itibaren nüfus politikasının gündemine taşınmıştır. Bu demografik değişim mevcut politika çerçevesinin sürdürülemezliğini gün yüzüne çıkararak nüfus politikasının yeniden tanımlanması kaçınılmaz bir hal almıştır. Bunun üzerine 2013'te yalnızca eşlerden birinin tek çocuk olması durumunda ikinci çocuk hakkı, 2016'da tüm çiftlere tanınan kapsamlı iki çocuk hakkı ve 2021'de üç çocuk politikası uygulamaya konulmuştur. 2022 itibarıyla toplam doğurganlık hızının 1,03-1,09 bandına gerilmiş olması, yasal izinlerin doğum davranışı üzerindeki etkisinin sınırlılığını açıkça yansıtmaktadır. Çin'in doğurganlık krizi, hukuki düzenlemelerin çok ötesinde yapısal bir nitelik taşımaktadır. Yüksek kentleşme oranları, artan yaşam maliyetleri, kadınların işgücüne katılımının derinleşmesi, çocuk bakım altyapısındaki yetersizlikler, konut baskısı ve geleneksel aile yapısındaki dönüşüm doğurganlık düşüşünün arkasındaki yapısal etkenlerdir. Nüfus politikalarının etkililiği yalnızca yasal metinlere bakılarak ölçülemez. Belirleyici olan, çocuk sahibi olmanın bireysel maliyetini doğrudan şekillendiren kentsel yaşam koşulları, bakım altyapısı ve istihdam düzenlemeleridir.

**Anahtar Kelimeler:** Doğurganlık Politikası, Çin'in Tek Çocuk Politikası, Demografik Dönüşüm, Nüfus Yaşlanması, Aile Planlaması Reformu.

Körkem Akçay, C. (2026). Nüfus Kontrolünden Teşvik Modeline Çin'in Doğurganlık Politikalarının Tarihsel Dönüşümü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 1771-1789. <https://izlik.org/JA92YW59BF>  
<https://doi.org/10.15869/itobiad.1917293>

Geliş Tarihi	27.03.2026
Kabul Tarihi	28.06.2026
Yayın Tarihi	30.06.2026
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	



2026, 15 (2), 1771-1789 | Research Article

## From Population Control to an Incentive Model: The Historical Transformation of China's Fertility Policies

Cansu Körkem Akçay<sup>1</sup>

### Abstract

China's fertility policies shifted course repeatedly over the half-century stretching from the 1970s through 2021. This article examines that transformation by analyzing historical process and structural conditions in tandem. The study draws on official policy documents, legislative regulations, and data from China's National Population Census, employing a historical process-tracing methodology. 1979-2015 the one-child policy was not merely a population restriction, it was a comprehensive governance strategy bound up with the country's economic restructuring, its drive toward industrialization, and the dynamics of social modernization. The stringent birth control measures implemented in the late 1970s and 1980s drove fertility rates down substantially, concurrent with rapid industrialization. From the 2000s onward, however, accelerating population aging, a shrinking working-age population, and a pronounced sex ratio imbalance entered the policy agenda with increasing urgency. These demographic fault lines exposed the unsustainability of the existing framework and rendered its redefinition a practical necessity. In response, the right to a second child was extended in 2013 to couples where at least one spouse was an only child, followed in 2016 by a universal two-child entitlement for all couples, and in 2021 by the adoption of a three-child policy. The decline of China's total fertility rate to the 1.03-1.09 range by 2022 demonstrates that legal permissions alone are insufficient to alter reproductive behavior. China's fertility crisis is structural in character, reaching well beyond the domain of legal reform. High urbanization rates, rising costs of living, women's deepening participation in the labor force, inadequate childcare infrastructure, housing pressures, and the erosion of traditional family structures are the forces driving the fertility decline. The effectiveness of population policy cannot be read off legal texts, what shapes reproductive decisions are the urban living conditions, care infrastructure, and employment arrangements that determine the concrete cost of raising children.

**Keywords:** Fertility Policy, China's One-Child Policy, Demographic Transformation, Population Ageing, Family Planning Reform.

Körkem Akçay, C. (2026). From Population Control to an Incentive Model: The Historical Transformation of China's Fertility Policies. *Journal of the Human and Social Science Researches*, 15(2), 1771-1789. <https://izlik.org/JA92YW59BF>  
<https://doi.org/10.15869/itobiad.1917293>

Date of Submission	27.03.2026
Date of Acceptance	28.06.2026
Date of Publication	30.06.2026
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

## Giriş

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana nüfus meselesi, devlet yönetiminin doğrudan müdahale alanında kalmıştır. 1949 sonrasında hızla büyüyen nüfus 1970'lerin başında 800 milyonu aşmış, tarıma dayalı ekonomik yapı ve sınırlı kaynaklar karşısında bu büyüme, kalkınma hedeflerinin önündeki en somut engel haline gelmiştir. Nüfus artış hızı ile ekonomik kapasite arasındaki bu dengesizlik, aile planlaması politikalarının çıkış noktasını oluşturmuştur.

1971'den itibaren aile planlaması uygulamaya konulmuş, 1973'te düzenlenen ilk ülke çapındaki Aile Planlaması Konferansı'nda geç evlenme, doğum aralığını uzatma ve az çocuk ilkesine dayalı bir yaklaşım benimsenmiştir. 25 Eylül 1980 tarihli Çin'in Nüfus Artışını Kontrol Etme Sorunu Hakkında Tüm Komünist Parti Üyelerine ve Gençlik Birliği Üyelerine Açık Mektup ile sıkı doğurganlık politikasına geçiş açık biçimde ilan edilmiştir. Bu tarih genellikle tek çocuk politikasının başlangıcı olarak kabul görmüştür. 1982'de aile planlaması anayasal çerçeveye alınmış ve nüfus artışının ekonomik ve toplumsal kalkınma hedefleriyle uyumlu hâle getirilmesi resmî politika olarak benimsenmiştir. Bu politika, hızlı nüfus artışını belirli ölçüde denetim altına almış ve dönemin koşulları içinde devletin kalkınma stratejisinin tamamlayıcı unsurlarından biri hâline gelmiştir. Reform ve dışa açılma süreciyle ekonomik büyüme hızlandırılırken, aile planlaması uygulamaları nüfus artışını sınırlayan ikinci bir araç olarak işlev görmüştür. 1980'de 987 milyon olan nüfusun 2000 yılında 1,267 milyara ulaşması, artışın bütünüyle durmadığını ancak daha kontrollü bir seyir izlediğini göstermektedir.

Kırk yıla yakın süren bu kısıtlayıcı politikalar zamanla başka sorunları gün yüzüne çıkarmıştır. Çin, uzun yıllar boyunca sıkı aile planlaması uygulamalarıyla nüfus artış hızını denetim altına almış olsa da toplumsal ve ekonomik dönüşüm ilerledikçe doğurganlık modeli de değişmeye başlamıştır. 1999 yılında Birleşmiş Milletler ölçütlerine göre (United Nations, 2002, s. 11) yaşanan toplum kategorisine giren Çin'de, 60 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfus içindeki payı %10'a ulaşmıştır.<sup>3</sup> 2010 tarihli Altıncı Ulusal Nüfus Sayımı verileri ise bu oranın %13,26'ya yükseldiğini, 65 yaş ve üzeri nüfusun payının da %8,87'ye çıktığını göstermektedir (National Bureau of Statistics of China, 2011). Ekonomik kalkınma sürecinin büyük ölçüde genç nüfusun emeğine dayanması ve iş olanakları nedeniyle gençlerin farklı bölgelere göç etmesi, geleneksel aile yapısında belirgin kırılmalara yol açmıştır. "Boş yuva" olarak tanımlanan yaşlı hanelerin sayısı artarken, yaşlı bakımının aile içi yükü daha görünür hâle gelmiştir. Özellikle tek çocuklu bireylerin ebeveynlerine maddi destek, gündelik bakım ve duygusal ilgi sağlama sorumluluğunu tek başına üstlenmesi, önümüzdeki dönemde bakım sisteminin sürdürülebilirliği konusunda ciddi soru işaretleri doğurmaktadır. Tek çocuklu bireylerin ebeveyn bakımını tek başına üstlenmek zorunda kaldığı bu tablo, bakım yükünü kamusal politikanın gündemine doğrudan taşımıştır. 15 Kasım 2013 tarihinde kabul edilen Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin Guānyú quánmiàn shēnhuà gǎigé ruògān zhòngdà wèntí de juédìng 关于全面深化改革若干重大问题的决定 [Reformların Kapsamlı Biçimde Derinleştirilmesine İlişkin Bazı Önemli Meseleler Hakkında Karar] başlıklı belgesinin 46. maddesinde (Chinese Communist Party Central Committee, 2013, s. 1) aile

<sup>3</sup> Çin, Birleşmiş Milletler'in 65 yaş ve üzeri nüfus oranının %7'yi aşmasını esas alan ölçütüne göre 2000 yılında "yaşlanan toplum" kategorisine girmiştir. Bununla birlikte, Çin iç literatüründe kullanılan 60 yaş ve üzeri nüfus oranının %10'u aşması kriteri dikkate alındığında, bu eşik 1999 yılı itibarıyla fiilen aşılmıştır.

planlamasının temel devlet politikası olarak devam edeceği belirtilerek eşlerden birinin tek çocuk olması hâlinde çiftlere iki çocuk izni tanınacağı açıklanmıştır.

2013 ve 2016 düzenlemeleri beklentilerin gerisinde kalmış, doğurganlık düşüşü, yaşlanma ve cinsiyet dengesizliği 2020'lere taşınmıştır. İşgücü yaşlanması hızlanırken çalışma çağındaki nüfus artışı giderek gerileme eğilimi göstermiştir. Bu gelişmeler üzerine 2015 yılında kapsamlı iki çocuk politikasına geçilmiş ve düzenleme 1 Ocak 2016 itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Toplumda geniş yankı uyandıran bu değişiklik, kısa vadede sınırlı bir hareketlilik doğurmuş olsa da doğurganlık üzerinde kalıcı bir artış sağlamamıştır. 2015'te alınan kararlar 2016'dan itibaren tüm çiftlere evrensel iki çocuk hakkı tanınmış, bu düzenleme de doğurganlık üzerinde kalıcı bir artış sağlayamamıştır. 2020 tarihli Yedinci Ulusal Nüfus Sayımı'na göre toplam nüfus 1,41178 milyara ulaşmış, yıllık ortalama artış oranı yüzde 0,53'e gerilemiştir. Toplam cinsiyet oranı 2010'a kıyasla düşerek 105,07 olarak ölçülmüş, doğum cinsiyet oranı ise 111,3'te kalmıştır. (National Bureau of Statistics of China, 2021, s.1). Bu veriler cinsiyet dengesindeki bozulmanın belirli ölçüde hafiflediğini gösterse de oran hâlen doğal aralığın üzerindedir ve yapısal sorunun tümüyle ortadan kalkmadığını ortaya koymaktadır.

31 Mayıs 2021 tarihinde doğurganlık politikasında yeni bir aşamaya geçilmiş ve çiftlere üç çocuk sahibi olma hakkı tanınmıştır. Bu karar yalnızca çocuk sayısının artırılması anlamına gelmemekte, aynı zamanda doğurganlığı destekleyici bir dizi tedbirin politika çerçevesine dâhil edilmesini de içermektedir. Böylece doğum izni düzenlemeleri, çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, vergi indirimleri, eğitim ve konut alanında sağlanan destekler ile iş-yaşam dengesine yönelik uygulamalar açık biçimde gündeme alınmıştır (Chinese Communist Party Central Committee & State Council of the People's Republic of China, 2021). Üç çocuk düzenlemesi bu yönüyle kapsamlı iki çocuk uygulamasından ayrılmaktadır. Önceki aşamada sınırlamaların gevşetilmesi öne çıkarken, 2021 sonrasında destek mekanizmalarının belirginleştiği görülmektedir. Bu değişim, nüfus politikasının yalnızca doğurganlığı kontrol eden bir çerçeveden uzaklaşarak teşvik unsurlarını daha görünür biçimde içeren bir yönelime evrildiğini göstermektedir. 2013 sonrasında başlayan esneme sürecinin ve 2021'deki üç çocuk düzenlemesinin, daha uzun bir tarihsel çizgi içinde, devletin nüfusu düzenleme anlayışındaki değişim bağlamında ele alındığı çalışmalar sınırlı kalmıştır.

Bu makale, 1970'lerden 2021'e uzanan dönemi kapsamakta ve politika metinleri ile nüfus verileri üzerinden doğurganlık politikasındaki yön değişimini incelemektedir. Çin'in doğurganlık politikasını 1979-2015 tek çocuk, 2016 iki çocuk ve 2021 üç çocuk süreçleri ekseninde ele alarak bu üç aşamayı birbirinden kopuk kararlar olarak değil, onlarca yıllık demografik baskının zorunlu kıldığı ardışık politikalar olarak okumaktadır. Çalışma, yerel uygulama farklılıklarını ya da mikro düzeyde aile davranışlarını değil merkezi düzeyde politika yönelimini ve bunun tarihsel seyir içindeki dönüşümünü ele almaktadır. Nüfus politikasının uygulamadaki çeşitliliği, merkezi politika rejiminin dönüşümünden bağımsız olarak kendi başına kapsamlı bir araştırma gündemini zorunlu kılan bir meseledir. Etnik azınlıklara yönelik politika farklılıkları ile kamu görevlileri ve tarım ya da kayıt dışı sektör çalışanları arasındaki denetim ve yaptırım mekanizmalarındaki ayrımlar bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Söz konusu farklılıklar merkezi politika belgelerinden değil yerel uygulama kayıtlarından izlenebilmekte olup mevcut çalışmanın birincil kaynak seti bu ayrımları kapsamamaktadır. Öte yandan 1970'lerden 2021'e uzanan yarım asırlık bir dönemi tek bir

analitik çerçevede ele alan bu çalışmada, sektörel ve etnik farklılıkların derinlemesine incelenmesi ayrı bir araştırma tasarımı gerektirmektedir. Bu sınırlandırma bilinçli bir kapsam tercihinin yansıtması olup söz konusu ayrımların ilerleyen araştırmalarda yerel uygulama kayıtları ve karşılaştırmalı vaka analizleriyle ele alınması, Çin nüfus politikasına ilişkin literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

## 1. 1949-1980 Planlı Doğurganlığın Temelleri

1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından 1970'li yılların sonuna kadar Çin'de uygulanan doğurganlık politikası, bireylerin ve ailelerin kendi tercihleri doğrultusunda serbestçe çocuk sahibi olabildiği bir sistemdi. Bu nedenle, bu dönem nüfusun doğal artış süreci olarak şekillendiği bir dönem olarak görülebilir. Bu dönemde benimsenen doğurganlık politikasının arka planında özgün tarihsel koşullar bulunmaktaydı ve bu politika, sonraki yıllarda Çin'in karşı karşıya kalacağı ciddi demografik sorunları doğrudan etkiledi.

Çin'de 1950'li ve 1960'lı yıllarda belirgin bir bebek patlaması olgusu ortaya çıkmıştır (Feng vd., 1999, s.4). 1953 yılında gerçekleştirilen ilk ulusal nüfus sayımı, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluş yılı olan 1949'daki toplam nüfusu 542 milyon olarak kayıt altına almıştır. Bu rakam, 1954'te 600 milyona ulaşmış ardından gelen Büyük İleri Atılım (1958-1962) ve Üç Yıllık Zorluklar Dönemi, ölüm oranlarını keskin biçimde yükseltmiş ve doğurganlığı geçici olarak gerilemiştir. Buna karşın bu olağanüstü koşullar bile nüfus büyümesini durdurmaya yetmemiştir. 1964 sayımında toplam nüfus 700 milyonu aşmıştır. Sadece on yılda 100 milyon kişilik bir artış kaydedilmiştir. 1969'da 800 milyon, 1974'te 900 milyon eşiği geçilmiştir (National Bureau of Statistics of China, 2015). Bu veriler her beş yılda ortalama 100 milyon kişilik net artış ve önceki on yıla kıyasla yarıya inen büyüme süresini açıkça göstermiştir. Çin, yirminci yüzyılın üçüncü çeyreğini dünyanın en hızlı büyüyen nüfuslarından biriyle tamamlamıştır.

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında hükümetin önceliği ekonomiyi savaş döneminin tahribatından çıkarmak ve üretimi yeniden işler hale getirmektir. Bu konjonktürde nüfus büyüklüğü bir tehdit değil, kalkınmanın insan kaynağı olarak değerlendirilmiş, doğum kontrolünü kısıtlayan bir politika bu gerekçeyle benimsenmiştir. Sovyet kalkınma modelinin etkisiyle şekillenen bu anlayışta kalabalık nüfus, sanayileşmenin ve tarımsal üretimin motoru sayılmıştır. Nitekim 1949-1957 arasında ölüm oranları hızla düşerken doğum oranları yüksek seyrini korumuş, bu iki eğilimin kesişimi nüfusu kısa sürede önemli ölçüde büyütüştür. 1 Mart 1957'de Zuìgāo guówùyuàn huìyì dì shíyī cì (kuòdà) huìyì 最高国务院会议第十一次 (扩大) 会议 [En Yüksek Devlet Konseyi'nin On Birinci Genişletilmiş Toplantısı]'nda konuşan Mao Zedong, doğum kontrolünün teşvik edilmesi ve doğurganlığın planlı biçimde düzenlenmesi gerektiğini dile getirmiştir (Central Party Literature Research Office of the Chinese Communist Party, 1992'a, s.46). Bu konuşma, nüfusu kalkınmanın kaynağı olarak gören erken Cumhuriyet anlayışının 1950'lerin ortasında sorgulanmaya başladığını belgeler niteliktedir. Mao'nun bu açıklaması, doğurganlığın devlet tarafından düzenlenmesi gerektiği düşüncesinin parti liderliği düzeyinde ilk kez açıkça dile getirildiği ilk belgelerden biri olarak değerlendirilmektedir.

Planlı doğum anlayışının henüz şekillenmediği bu dönemde Çin'de nüfus artışını düzenlemeye yönelik kurumsal bir çerçeve bulunmuyordu. Nüfus meselesi tartışılmakla birlikte sistematik bir politika üretilmemiştir, mevcut fikirler doğurganlığı sınırlandırma hedefini taşısa da aile planlaması uygulamasına dönüşmekten uzaktı. Öte yandan

kadınlar ve aileler arasında doğurganlığı azaltmaya yönelik talepler güçlenirken, bilimsel rehberlik ve doğum kontrolü tekniklerinin yokluğu pratikte ciddi açıklar bırakıyordu. Bu koşullar altında Sağlık Bakanlığı, 1953 yılında Devlet Konseyi'ne doğum kontrol araçları ve ilaçlarına yönelik kısıtlamaların gevşetilmesi ile kürtaj koşullarının yeniden düzenlenmesi önerisini sunmuştur. Devlet Konseyi'nin bu öneriyi onaylamasıyla Sağlık Bakanlığı, *Biyùn jí réngōng liúchǎn bànfǎ* 避孕及人工流产办法 [Doğum Kontrolü ve Kürtaj Yöntemleri] başlıklı düzenlemeyi yeniden ele alma yetkisi kazanmıştır. Ardından Bakanlık, *Guānyú gǎijìn biyùn jí réngōng liúchǎn wèntí de tōngbào* 关于改进避孕及人工流产问题的通报 [Doğum Kontrolü ve Kürtaj Uygulamalarının İyileştirilmesine Dair Bildiri] ve *Guānyú xiūgǎi biyùn jí réngōng liúchǎn zhànxíng bànfǎ* 关于修改避孕及人工流产暂行办法 [Doğum Kontrolü ve Yapay Kürtaj Geçici Esaslarının Revizyonu] iki belgeyi yayımlamıştır. Bu iki belge birlikte değerlendirildiğinde şu ilkeler öne çıkmaktadır: Bireyler doğum kontrol yöntemini serbestçe seçebilir, doğum kontrolü ve doğurganlığın sınırlandırılması artık kısıtlanmayacak, ancak bu yönde açık bir propaganda yürütülmeyecektir. Bunun yanı sıra doğumdan sonraki dört ay içinde yeniden gerçekleşen gebelik durumunda ve emzirme güçlüğü yaşandığında, eşlerin ortak rızası ve ilgili kurum yöneticisinin onayıyla yapay kürtaj uygulanabilecektir. Bu düzenlemeler, devletin doğum kontrolü ve kürtaj meselesindeki tutumunun 1953 itibarıyla belirgin biçimde değiştiğini ortaya koymaktadır (Yang vd., 2001, s.7).

Doğurganlığın sınırlandırılmasına yönelik bu eğilim henüz kurumsal bir zemine oturmadan, 1958'de Büyük İleri Atılım başlatılmış ve halk komünlerinin hızla yaygınlaştırılmasıyla birlikte doğum kontrolü politikaları fiilen askıya alınmıştır. 5 Mayıs 1958'de Liu Shaoqi 刘少奇, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi adına Bādà èrcì huìyì 八大二次会议 [8. Ulusal Parti Kongresi'nin İkinci Oturumu]'nda sunduğu raporda doğum kontrolünü açıkça eleştirmiştir. Parti belgelerinde ve önde gelen isimlerin açıklamalarında kalabalık nüfusun ekonomik kalkınmanın güvencesi olduğu vurgulanmış, bu atmosfer içinde doğurganlığı sınırlama fikri etkinliğini yitirmiştir (Central Party Literature Research Office of the Chinese Communist Party, 1992b).

Aralık 1962'de Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi ve Devlet Konseyi, *Guānyú rènzhēn tíchàng jìhuà shēngyù de zhǐshì* 关于认真提倡计划生育的指示 [Aile Planlamasının Ciddi Şekilde Teşvik Edilmesine Dair Bildiri] adlı ortak bir talimat yayımlamıştır. Belge, aile planlamasını sosyalist inşanın belirlemiş bir politikası olarak tanımlamış, temel hedefi doğum oranı ve doğal nüfus artış hızının düşürülmesi olarak ortaya koymuştur. Uygulamanın öncelikle kentlerde ve nüfus yoğun bölgelerde hayata geçirilmesi, kapsamlı propaganda ve eğitim çalışmalarının yürütülmesi, doğum kontrol yöntemlerine erişimin kolaylaştırılması ile araç ve ilaç üretiminin güvence altına alınması bu talimatın başlıca hükümleri arasında yer almıştır (National Health and Family Planning Commission of China, 2016).

1962-1965 yılları arasında şekillenen bu politika süreci, aile planlaması anlayışının kurumsal bir zemin kazanmaya başladığını ortaya koymaktadır. 1966'da başlayan Kültür Devrimi bu süreci kesintiye uğratmıştır. On yıl süren siyasi çalkantı boyunca aile planlaması büroları kapatılmış, sağlık personeli yeniden konuşlandırılmış ve nüfus politikası pratikte işlevsiz kalmıştır. Mao'nun bu dönemde kalabalık nüfusu devrimci gücün kaynağı olarak gören söylemi, doğurganlığı sınırlandırma çabalarını arka plana itmiştir. 1970'lerin başında nüfus artış hızı yeniden yükselmiş, gıda ve konut gibi temel

kaynaklara olan talep arzın çok üzerine çıkmıştır. Bu koşullar altında Devlet Konseyi, 1971'de Guānyú zuòhǎo jìhuà shēngyù gōngzuò de bàogào 关于做好计划生育工作的报告 [Ulusal Planlama Konferansı Raporu] çerçevesinde aile planlamasını yeniden devlet gündemine almıştır (State Council of the People's Republic of China, 1971). Wǎn, xī, shǎo 晚稀少 [Geç, Seyrek, Az] ilkesi bu dönemde yaygınlaşmıştır. Evlilik yaşının yükseltilmesi, doğumlar arasındaki sürenin uzatılması ve iki ya da üç çocukla sınırlı kalınması teşvik edilmiştir. 1971-1978 arasında toplam doğurganlık hızı 5,8'den 2,7'ye gerilemiştir. Bu düşüş, tek çocuk politikasının henüz ilan edilmediği bir dönemde gerçekleşmiştir. 1970'lerin ikinci yarısında birinci çocuğa ilişkin doğurganlık davranışı görece istikrar kazanırken, ikinci çocuğun ertelenmesi belirginleşmiştir. Bu tablo, geç, seyrek, az politikasının doğurganlık davranışı üzerinde fiilen karşılık bulduğunu göstermektedir (Chen, 2023, s. 508). 1978'de toplanan Beşinci Ulusal Halk Kongresi'nde kabul edilen Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası'na Guójiā tíchàng hé tuìxíng jìhuà shēngyù 国家提倡和推行计划生育 [Devlet aile planlamasını teşvik eder ve uygular] hükmü eklenmiştir. Aile planlamasının anayasal ilke olarak tescil edilmesi, 1953'ten bu yana süregelen tartışmalı ve kırılğan politika sürecinin yerini artık kalıcı bir devlet taahhüdüne bıraktığını resmîleştirmektedir. Bu düzenleme, bir sonraki aşamada ilan edilecek tek çocuk politikasının hukuki zeminini de önceden belirlemiştir (Liu & Wang, 2021, s. 112).

Ancak bu süreç yalnızca nüfus artışını yavaşlatmakla kalmamıştır. Doğurganlık hızının düşmesiyle birlikte iki yapısal sorun belirginleşmeye başlamıştır: işgücü büyümesinden önce gerçekleşen nüfus yaşlanması literatürde zenginleşmeden yaşlanma olarak tanımlanan olgu ve yeni doğarlarda cinsiyet oranının bozulması. Bu iki gelişme, 1980'lerin başında ilan edilecek tek çocuk politikasının hem zeminini hem de ilerleyen on yıllarda yol açacağı tartışmaların çıkış noktasını oluşturmaktadır (Cai, 2010, s. 8).

## 2. 1980-2015 Tek Çocuk Politikası ve Demografik Miras

1980-2002 dönemi, Çin nüfus politikasında köklü bir dönüşümün yaşandığı ve tek çocuk politikasının ulusal ölçekte sistemli biçimde hayata geçirildiği bir evredir. Bu dönemin belirleyici özelliği, tek çocuk politikasının hem hukuki hem kurumsal hem de bürokratik kanallar aracılığıyla ulusal ölçekte uygulamaya konulmasıdır.

1978 yılının Ekim ayında Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi tarafından yayımlanan Zhōnggòng zhōngyāng guānyú jìhuà shēngyù ruògān wèntí de tōngzhī (wénjiàn dì 69 hào) 中共中央关于计划生育若干问题的通知 (文件第69号) [Aile Planlamasına İlişkin Bazı Sorunlar Hakkında Bildiri] belgesinde (Chinese Communist Party Central Committee, 1978) bir çiftin çocuk sayısının tercihen bir, en fazla iki olması ve iki doğum arasında ise en az üç yıl bulunması gerektiği hükme bağlanmıştır. Ancak uygulama sürecinde en fazla iki çocuk ifadesi fiilen göz ardı edilmiş, tercihen bir çocuk vurgusu doğurganlık politikasının fiili içeriğini oluşturmuştur. 1979 yılının Nisan ayında devlet tarafından yayımlanan Aile Planlamasına İlişkin Bazı Politika Sorunlarına Dair Geçici Düzenlemesi ile, yalnızca bir çocuk sahibi olan ve ileride yeniden çocuk sahibi olmayacağını taahhüt eden ailelere Aile Planlaması Onur Belgesi verilmesi ve bu ailelere devlet tarafından aylık maddi destek sağlanmıştır. Buna karşılık, üç ve daha fazla çocuk sahibi olan ailelerden çocuk yetiştirme bedeli adı altında mali yaptırım uygulanması kararlaştırılmıştır (Zhu vd., 2024, s. 94).

25 Eylül 1980'de Rénmín Rìbào 人民日报 [Halk Günlüğü]'nde yayımlanan Guānyú kòngzhì wǒguó rénkǒu zēngzhǎng wèntí zhì quántǐ gòngchǎndǎngyuán hé gòngqīngtuányuán de gōngkāixìn 关于控制我国人口增长问题致全体共产党员和共青团员的公开信 [Ülkemizin Nüfus Artışının Kontrolü Sorunu Üzerine Tüm Komünist Parti Üyelerine ve Gençlik Birliği Üyelerine Açık Mektup]'ta Devlet Konseyi'nin toplam nüfusu 1,2 milyarın altında tutabilmek amacıyla çiftlerin tek çocuğa sahip olması gerektiği ilkesini benimsediğini kamuoyuna duyurmuştur (Chinese Communist Party Central Committee, 1980). Bu açık mektup, on yılı aşkın süredir şekillenmekte olan nüfus politikasının nihayet doğrudan bir siyasi taahhüde dönüştüğünün belgesi olarak değerlendirilebilir.

Açık mektubun yayımlanmasından kısa süre önce ÇKP Merkez Komitesi ile Devlet Konseyi, Ulusal Aile Planlaması Komisyonu'nun hazırladığı Guānyú yījiùbǎilíng nián guómín jīngjì jìhuà ānpái qīngkuàng de bàogào 关于一九八零年国民经济计划安排情况的报告 [1980 Yılı Ulusal Ekonomik Planının Düzenlenmesine İlişkin Rapor] belgesi yayımlanmıştır. Raporda aile planlaması, yasama, idari ve ekonomik araçların bütünüyle hayata geçirileceği ve tek çocuk doğumunun açıkça teşvik edileceği belirtilmiştir. Bu raporun yayımlanması, Çin'in resmen tek çocuk politikası dönemine girdiğini simgeleyen bir dönüm noktası oldu (Qiao, 2016, s. 53). Bu belgeyle doğurganlık politikasının yalnızca demografik bir hedef olmaktan çıkarak ekonomik planlama sürecinin ayrılmaz bir parçası haline geldiği değerlendirilebilir. 1982 yılının Eylül ayında ÇKP Merkez Komitesi ve Devlet Konseyi Guānyú jìnyībù zuòhǎo jìhuà shēngyù gōngzuò de zhǐshì 关于进一步做好计划生育工作的指示 [Aile Planlaması Çalışmalarının Daha İyi Yürütülmesine İlişkin Talimat] yayımlamıştır. Belgede aile planlamasının temel amacı hızlı nüfus artışının denetim altına alınması olarak tanımlanmış; uygun yaşta evlilik ve doğumun ertelenmesi, az çocuk sahibi olunması ve sağlıklı doğumun teşvik edilmesi ilkeleri açıkça ortaya konmuştur. Aynı ay toplanan 12. Ulusal Parti Kongresi ise aile planlamasını ülkenin temel devlet politikalarından biri olarak tescil etmiştir (Chinese Communist Party Central Committee, 1982). 1978 anayasal düzenlemesiyle başlayan süreç bu kararla kurumsal olarak tamamlanmış; aile planlaması artık geçici bir uygulama değil, kalıcı bir devlet ilkesi niteliği kazanmıştır.

Hükümetin tek çocuklaşma politikasını hayata geçirilmesinde Singapur'un kalkınma ve nüfus planlaması deneyimi, Deng Xiaoping 邓小平 döneminde Çinli karar alıcılar üzerinde bir örnek teşkil etmiştir (Greenhalgh, 2008, s. 98-100). Bununla birlikte, tek çocuk politikasının ortaya çıkışını yalnızca dış model etkisine bağlamak indirgemeci olacaktır. 1970'lerin sonlarında Çin hâlâ planlı ekonomi çerçevesinde işleyen, üretim kapasitesi sınırlı ve piyasa mekanizmaları yeterince kurumsallaşmamış bir yapıya sahipti. Kaynakların merkezi olarak dağıtıldığı bu sistemde hızlı nüfus artışı, yalnızca demografik bir mesele değil, aynı zamanda ekonomik sürdürülebilirlik sorunu olarak algılanmıştır. İstihdam alanlarının dar oluşu ve üretkenliğin düşüklüğü, artan nüfusla birlikte toplumsal baskıyı arttırmıştır. Bu koşullarda nüfus artış hızını denetim altına almak, Deng döneminin ekonomik yeniden yapılanma stratejisinin önemli bir unsuru haline gelmiştir. Ne var ki uygulama, kısa vadede bazı göstergelerde düşüş sağlasa da uzun vadede beklenen istikrarı yaratmamıştır. Daha önemlisi, zaman içinde yaşanan nüfusun hızla artması, çalışma çağındaki nüfusun daralması ve cinsiyet dengesindeki bozulma gibi sorunlar belirginleşmiştir. Tek çocuk politikasının beklenmedik

sonuçlarından biri, geleneksel Çin toplumundaki erkek çocuk tercihinin güçlenmesine yol açması olmuştur. Soyun ve aile adının erkek çocuk aracılığıyla sürdürülmesine dayanan ataerkil yapı ile doğum kısıtlamalarının birleşmesi, cinsiyet seçici uygulamaların yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Doğumda cinsiyet oranı doğal düzey olan yaklaşık 1,06'dan 2000'li yılların başında yaklaşık 1,20'ye yükselmiş ve Çin'i dünyadaki en yüksek cinsiyet dengesizliği yaşayan ülkelerden biri hâline getirmiştir. Bu durum ilerleyen yıllarda evlilik piyasasında ciddi bir dengesizlik yaratmış; 2016 yılı itibarıyla erkek nüfus kadın nüfusunu yaklaşık 33,6 milyon kişi aşmıştır (Li & Miller, 2020, s.3). Böylece tek çocuk politikası, yalnızca doğurganlığı sınırlayan bir müdahale olmanın ötesine geçmiştir.

Nüfus yaşlanmasının hızlandığı bu dönemde aile yapısındaki dönüşüm, bakım yükünün nasıl dağıldığı sorusunu doğrudan gündeme taşımaktadır. 1980'lerin başında aile planlamasının zorunlu devlet politikası olarak uygulanmaya başlamasıyla birlikte hane yapısı köklü biçimde değişmiştir. Nüfus sayımı verilerine göre bu değişimi ortalama hane büyüklüğü 1982'de 4,41 kişiden 2020'de 2,62 kişiye gerilemiştir. Kırk yıldan kısa bir sürede her hanede ortalama 1,79 kişilik bir azalma yaşanmıştır. Tek çocuklu bireylerin anne ve babalarına bakım sorumluluğunu tek başına üstlenmek zorunda kaldığı bu yapıda, yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte bakım yükü aile içinde giderek daha az kişiye yığılmaktadır (Sui vd., 2022, s. 62).

Çin'in toplam doğurganlık hızı 1990'ların başında yeniden üreme düzeyinin altına inmiş, sonraki on yıllarda düşüş hız kesmemiştir (Cai, 2013, s.377; Guo, 2010, s.9). Bu dönemde tek çocuk politikası merkezi mevzuattan yerel idari mekanizmalara yerleşmiş, doğum izinleri, kayıt yükümlülükleri ve mali yaptırımlar aile kararlarını doğrudan düzenleyen araçlara dönüşmüştür. Doğurganlık hızı düşerken kentsel nüfusta yaşlanma hızlanmış, doğumda cinsiyet oranındaki dengesizlik derinleşmiştir. Aynı dönemde kadınların eğitim düzeyindeki yükselme ve işgücüne katılımlarının artması doğurganlık eğilimleri üzerinde belirleyici bir etki yaratmıştır. Yapılan araştırmalar, kadın eğitiminin doğurganlığı azalttığını, evliliğe giriş ve ilk doğum yaşını geciktirdiğini ortaya koymaktadır (Chen & Guo, 2022, s. 7; Wu vd., 2012, s. 5). Eğitim düzeyi yükselen ve ekonomik açıdan daha bağımsız hale gelen kadınların evlilik ve çocuk sahibi olma tercihleri dönüşmüş, bu durum düşük doğurganlık eğilimleriyle ilişkilendirilmiştir (Wu vd., 2012). Buna ek olarak kentsel konut maliyetleri de doğurganlık kararlarını giderek daha fazla biçimlendirmeye başlamıştır. Ampirik araştırmalar, konut fiyatlarındaki yükselişin evliliğe giriş yaşını geciktirdiğini göstermektedir; bu durum dolaylı olarak çocuk sahibi olma kararlarının da ertelenmesine yol açabilmektedir (Wrenn vd., 2019, s. 121). Demografik araştırmacılar ilerleyen on yıllarda ortaya çıkacak işgücü daralması ve yaşlı bakım yükünü 1990'lardan itibaren sistematik biçimde kayıt altına almıştır. Politika yürürlükte kalsa da 1980'lerin başında öne sürülen demografik gerekçeler, birikimli veriler karşısında giderek daha fazla sorgulanır hale gelmiştir. 29 Aralık 2001'de kabul edilen ve 1 Eylül 2002'de yürürlüğe giren Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó rénkǒu yǔ jìhuà shēngyù fǎ 中华人民共和国人口与计划生育法 [Nüfus ve Aile Planlaması Kanunu] bu dönüşümün hukuki çerçevesini belirlemiştir. Kanun tek çocuk sınırını kaldırmamış olsa da eşlerden birinin tek çocuk olması ya da ilk çocuğun engelli doğması gibi belirli koşullarda ikinci çocuk hakkı tanımıştır. Bu düzenleme, birikmiş demografik sorunlara verilen kademeli bir yanıtı yansıtmaktadır (Hesketh vd., 2005, s.1171).

2002 sonrasında ikinci doğuma yönelik kısıtlamalar kademeli biçimde gevşetilmiştir. Her

iki eşin de tek çocuk olduğu durumlarda tanınan ikinci çocuk izni zamanla eşlerden birinin tek çocuk olması koşuluna indirgenmiş, bu süreç 2013 kısmi serbestleşmesiyle somut bir hukuki çerçeveye kavuşmuştur. Otuz yılı aşkın süre boyunca doğurganlığı sınırlandırmayı temel hedef olarak benimseyen politika çerçevesi, bu noktada ilk kez tersine işlemeye başlamıştır.

### 3. 2015-2021 İki Çocuk Politikasından Üç Çocuk Düzenlemesine

1980'de ilan edilen tek çocuk politikası, Çin'in demografik tarihinde eşi görülmemiş bir deneydir. Otuz beş yıl boyunca yüz milyonlarca ailenin doğum kararını doğrudan belirleyen bu uygulama, nüfus artışını denetim altına alma hedefine büyük ölçüde ulaşmıştır. Ancak bu başarı, beraberinde öngörülmeven sonuçlar getirmiştir. Hızlanan nüfus yaşlanması, daralan işgücü ve doğumda derinleşen cinsiyet dengesizliği, politikanın tasarlandığı dönemde hesaba katılmayan yapısal sorunlar olarak 2000'li yıllardan itibaren belirginleşmiştir. Bu koşullar altında merkezi yönetim, 2013'te kısmi bir esnemeye başlayan ve kademeli biçimde genişleyen bir serbestleşme sürecine girmiştir.

Chengdu Ticaret Gazetesi'nin 17 Eylül 2005 tarihli haberinde aktarılan resmi verilere göre, 2004 yılına ait resmi veriler aktarılmıştır. Resmi verilere göre nüfusun doğal artış hızı binde 5,87'ye gerilemiş, bu oran 2000 yılına kıyasla 1,71 puanlık bir düşüşe karşılık gelmiştir. Kadınların toplam doğurganlık hızı yaklaşık 1,8 olarak ölçülmüştür (Wōguó shēngyù jīnrù shìjiè dī shuǐpíng, 2005). Bu rakamlar, Çin'in düşük doğurganlık ülkeleri arasına girdiğini belgelemiştir. Doğurganlığın bu denli hızlı gerilemesi, nüfus kontrolü hedeflerinin aşıldığına ve politikanın demografik sonuçlarının yeniden değerlendirilmesi gerektiğine dair ilk somut göstergeler arasındadır. Düşen doğurganlık tek başına ele alınamaz, eş zamanlı hızlanan nüfus yaşlanması bu tablonun ayrılmaz ikinci boyutunu oluşturmaktadır. Guāngmíng Rìbào 光明日报 [Guāngmíng Günlüğü]'nün 9 Nisan 2012 tarihli haberinde aktarılan verilere göre 2011 yılı sonu itibarıyla Çin anakarasında 60 yaş ve üzeri nüfus 185 milyona ulaşmış ve toplam nüfusun yüzde 13,7'sini oluşturmuştur. 65 yaş ve üzeri nüfus ise 123 milyona çıkarak toplam nüfusun yüzde 9,1'ine karşılık gelmiştir (Zhang, 2012, s.6). Bu rakam, Avrupa'daki toplam yaşlı nüfusu geride bırakmaktadır. İki veri birlikte okunduğunda, 2000'li yılların ortasından itibaren Çin'in eş zamanlı iki demografik baskısı olan hızlı doğurganlık düşüşü ve hızlanan nüfus yaşlanmasıyla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Demografik baskının üçüncü boyutu ise evlilik piyasasında kendini göstermiştir. Sun Weihong 孙炜红 ve Tan Yuanfa 谭远发'nın analizine göre 1989-2009 yılları arasında Çin'de ilk evlilik piyasasındaki cinsiyet oranı büyük ölçüde 100 civarında seyretmiş, evlenme çağındaki erkek ve kadın sayıları arasında görece dengeli bir yapı korunmuştur. 2011'den itibaren bu denge bozulmaya başlamıştır. İlk evlilik piyasasındaki cinsiyet oranı 2011-2014 arasında her yıl artış kaydetmiş ve 100'ün belirgin biçimde üzerine çıkmıştır. Bu eğilim, tek çocuk politikasının doğumda yarattığı cinsiyet dengesizliğinin evlilik piyasasına yansımalarının 2010'ların başında somutlaştığını göstermektedir (Sun & Tan, 2015, s. 83).

Bu demografik tablonun yalnızca istatistiksel bir boyutu yoktur, tek çocuk politikasının bireysel ve toplumsal maliyeti de giderek görünür hale gelmiştir. Demografi uzmanı Yi Fuxian 易富贤, 1975-2010 yılları arasında tek çocuklu aile sayısının 218 milyon arttığını hesaplamış, yaş yapısı, cinsiyet dağılımı ve ölüm oranlarına dayanan projeksiyonlarına göre yakın gelecekte yaklaşık 10 milyon ailenin tek çocuğunu yitireceğini öngörmüştür

(Yi, 2007, s. 115). Bu rakam, politikanın demografik mirasını soyut istatistiklerden çıkarıp somut bir toplumsal gerçekliğe dönüştürmektedir.

Düşük doğurganlık, hızlanan yaşlanma ve evlilik piyasasındaki cinsiyet dengesizliği gibi sebepler merkezi yönetimi politika çerçevesini yeniden değerlendirmeye yöneltmiştir. 2007 yılında, merkezî yönetim aile planlaması politikasında bir düzenleme yapılması yönünde hazırlık sürecini başlatmış ve bu konu 2009 yılında resmî politika gündemine alınmıştır. 2010 yılı başında dönemin Devlet Nüfus ve Aile Planlaması Komisyonu tarafından yayımlanan Guójiā rénkǒu fāzhǎn "shí'èr wǔ" guīhuà jībēn sīlù (zhēngqǐú yìjiàn gǎo) 国家人口发展"十二五"规划基本思路 (征求意见稿) [Ulusal Nüfus Gelişimi On İkinci Beş Yıllık Planı Temel Çerçevesi (Taslak)] belgesinde (National Population and Family Planning Commission of China, 2010), eşlerden birinin tek çocuk olduğu ailelerin ikinci çocuk sahibi olabilmesine izin verilmesine yönelik politika denemelerinin temkinli biçimde hayata geçirilmesi gerektiği açıkça ifade edilmiştir. 2010 yılının Kasım ayı başlarında, eşlerden birinin tek çocuk olması koşuluyla iki çocuk sahibi olunmasına imkân tanıyan politikanın uygulama planı büyük ölçüde şekillenmiş ve dönemin Devlet Nüfus ve Aile Planlaması Komisyonu tarafından Devlet Konseyi'ne sunulmuştur. Ancak aynı dönemde gerçekleştirilen Altıncı Ulusal Nüfus Sayımı yorumlanması sürecindeki tartışmalar bu süreci sekteye uğratarak söz konusu politika gündemini askıya almıştır. Bu durum, Mart 2013'te Devlet Konseyi, Devlet Nüfus ve Aile Planlaması Komisyonu ile Sağlık Bakanlığı'nı birleştirerek Ulusal Sağlık ve Aile Planlaması Komisyonu'nu kurmuştur. Kurumsal yeniden yapılanmanın tamamlanmasının ardından eşlerden birinin tek çocuk olması koşuluyla ikinci çocuğa izin veren politika yeniden gündeme alınmış ve Kasım 2013'te resmen kabul edilmiştir (Chinese Communist Party Central Committee, 2013, mad. 46).

Kasım 2013'te toplanan ÇKP 18. Merkez Komitesi Üçüncü Genel Kurulu, Guānyú quánmiàn shēnhuà gǎigé ruògān zhòngdà wèntí de juédìng 中共中央关于全面深化改革若干重大问题的决定 [Reformların Kapsamlı Biçimde Derinleştirilmesine İlişkin Bazı Önemli Meselelere Dair Karar]'ı kabul etmiştir. 1978'deki 11. Merkez Komitesi Üçüncü Genel Kurulu'ndan bu yana en kapsamlı reform belgesi olarak değerlendirilen bu karar, nüfus politikasını ekonomik ve sosyal reform gündeminin ayrılmaz bir parçası olarak konumlandırmaktadır. Karar, nüfus politikasında on yılı aşkın süredir süregelen tartışmayı hukuki bir çerçeveye kavuşturmuştur. Kararda aile planlamasının temel devlet politikası olarak sürdürülmesi, eşlerden birinin tek çocuk olması hâlinde çiftlere iki çocuk hakkı tanınması ve doğurganlık politikasının kademeli olarak uyarlanarak nüfusun uzun vadeli dengeli gelişiminin sağlanması hükümleri yer almıştır.

Ekim 2015'te kabul edilen Zhōnggòng zhōngyāng guānyú zhìdìng guómín jīngjì hé shèhuì fāzhǎn dì shísān gè wǔnián guīhuà de jiànyì 中共中央关于制定国民经济和社会发展第十三个五年规划的建议 [Ulusal Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın On Üçüncü Beş Yıllık Planının Hazırlanmasına İlişkin Öneri] (Chinese Communist Party Central Committee, 2015, mad. 37), nüfus meselesini yalnızca doğum sayısı sınırlı bir çerçevede ele almamıştır. Belgede aile planlamasının temel devlet politikası olarak sürdürüleceği belirtilmiştir. Tüm çiftlere iki çocuk hakkı tanıyan kapsamlı düzenlemenin ülke genelinde hayata geçirileceği hükme bağlanmıştır. Bunun yanı sıra üreme sağlığı ile anne ve çocuk sağlığı hizmetlerinin güçlendirilmesi, okul öncesi bakım imkânlarının artırılması ve önceki uygulamalar nedeniyle maddi ya da sosyal güçlük yaşayan ailelere

destek sağlanması belgenin kapsamına alınmıştır. Bu düzenlemeyle nüfus politikası, doğurganlık sınırlarının belirlenmesinden sosyal hizmet ve refah uygulamalarına uzanan daha geniş bir politika alanına taşınmıştır. Aralık 2015'te yürürlüğe giren Nüfus ve Aile Planlaması Kanunu değişikliğiyle bu düzenleme hukuki zemine kavuşmuş, 1 Ocak 2016'dan itibaren tüm çiftler ikinci çocuk hakkından yararlanmaya başlamıştır.

ÇKP Merkez Komitesi Beşinci Genel Kurulu'nda tüm çiftlere iki çocuk hakkı tanıyan kapsamlı düzenlemenin 1 Ocak 2016'dan itibaren yürürlüğe gireceği karara bağlanmıştır. Kentsel-kırsal yerleşim farkı, etnik köken ya da toplumsal statü gözetilmeksizin tüm haneleri kapsayan bu düzenleme Quánmiàn èr hái 全面二孩 [Kapsamlı İki Çocuk] yani eşlerin aile geçmişinden bağımsız olarak tüm çiftlere koşulsuz biçimde tanınan iki çocuk hakkı olarak adlandırılmaktadır. Bu düzenlemeyi anlamlandırabilmek için 2013'te hayata geçirilen önceki adıma bakmak gerekmektedir. 2013 Üçüncü Genel Kurulu'nda kabul edilen eşlerden yalnızca birinin tek çocuk olarak yetişmiş olması koşuluyla ikinci çocuğa izin veren düzenleme Dāndú èr hái 单独二孩 [Tek Ebeveynli İki Çocuk] politikası 2014 yılından itibaren eyalet ve şehir düzeyinde aşamalı biçimde yürürlüğe girmiştir. Bu politikada iki çocuk hakkından yararlanabilmek için çiftlerden birinin tek çocuk olarak büyümüş olması şartı aranmıştır. Her iki eşin de kardeşi olan haneler bu haktan yararlanamamıştır. Dolayısıyla bu düzenlemenin toplumsal kapsamı yapısı gereği sınırlı kalmıştır. Kapsamlı iki çocuk düzenlemesi ise bu ön koşulu bütünüyle kaldırarak iki çocuk hakkını eşlerin bireysel aile geçmişinden bağımsız olarak tüm çiftlere eşit biçimde tanımıştır. İki düzenleme (Chinese Communist Party Central Committee & State Council, 2016, mad. 7) birlikte değerlendirildiğinde, 2013'ten 2016'ya uzanan sürecin tek çocuk politikasından kapsamlı bir serbestleşmeye geçişin kademeli hukuki çerçevesini oluşturduğu görülmektedir. Bu süreçte nüfus politikasının odağı da değişmiştir. Doğurganlığı sayısal olarak sınırlandırmayı esas alan geleneksel yaklaşım, nüfusun uzun vadeli dengeli gelişimini ve ekonomik-toplumsal kalkınmayla uyumunu önceliklendiren bir çerçeveye yerini bırakmıştır.

1 Ocak 2016'da yürürlüğe giren kapsamlı iki çocuk politikası kısa vadede sınırlı bir demografik etki yaratmıştır. Toplam doğurganlık hızı 2016'da 1,79'a ve 2017'de 1,88'e yükselmiş, doğum oranları sırasıyla binde 13,57 ve binde 12,64 olarak gerçekleşmiştir (Zhai & Jin, 2023, s. 489). Ancak bu artış kalıcı olmamıştır. Politikanın etkilerinin zayıflamasıyla TFR 2017'deki 1,88 değerinden 2018'de 1,58'e düşmüş, 2020'de ise 1,3'e gerilemiştir. Bu düşüşün arkasında yalnızca politikanın kapsamı değil, doğurganlık kararlarını doğrudan belirleyen yapısal etkenler yatmaktadır. Hızla artan konut maliyetleri, yüksek eğitim harcamaları, yetersiz çocuk bakım altyapısı ve kadınların işgücüne artan katılımı ikinci çocuk sahibi olmayı ekonomik açıdan giderek daha maliyetli kılmıştır. Kapsamlı iki çocuk politikasının TFR'yi kısa vadede 0,3 puan artırsa (Yang vd., 2018) da bu katkının yapısal koşullar bu katkıyı kısa sürede geçersiz kılmıştır.

#### 4. 2021 ve Sonrası Üç Çocuk Politikası ve Yapısal Kısıtlar

Kapsamlı iki çocuk politikasının 2016'da hayata geçmesinin üzerinden henüz beş yıl geçmişken Çin yeni bir politika kararıyla karşı karşıya kalmıştır. 2020 Nüfus Sayımı verileri bu hızlı dönüşümün gerekçesini açıklamaktadır: TFR 1,3'e gerilemiş, yaşlı nüfusun payı artmış, yıllık doğum sayısı 12 milyona düşmüştür. İki çocuk politikasının doğurganlık üzerindeki etkisi 2017'den itibaren hızla zayıflamış, yapısal etkenler yasal izinlerin önüne geçmiştir. Bu demografik tablo, 31 Mayıs 2021'de toplanan ÇKP Merkez Siyasi Bürosu'nun üç çocuk kararını gerekli kılmıştır.

Söz konusu karar Guānyú yōuhuà shēngyù zhèngcè cùjīn rénkǒu chángjī jūnhéng fāzhǎn de juédìng 关于优化生育政策促进人口长期均衡发展的决定 [Nüfus Politikasının Optimize Edilmesi ve Nüfusun Uzun Vadeli Dengeli Gelişiminin Teşvik Edilmesine Dair Karar] (Chinese Communist Party Central Committee & State Council of the People's Republic of China, 2021, mad. 8, 23, 24) başlığını taşımakta ve iki çocuk politikasının demografik baskıları gidermekte yetersiz kaldığını resmi düzeyde kayıt altına almaktadır. Tek çocukla başlayıp iki çocuğa evrilen süreç, bu düzenlemeyle birlikte yeni bir aşamaya girmiştir. Onlarca yıl doğurganlığı kısıtlamaya dayanan nüfus politikası anlayışı köklü bir dönüşüme uğramıştır. Karara göre üç çocuk düzenlemesi salt sayısal bir genişlemeyle sınırlı kalmamış, buna paralel olarak doğumla ilişkili hak ve destekler de kapsamlı biçimde yeniden ele alınmıştır. Kararda, iki çocuk politikasına geçişten önce yalnızca tek çocuk sahibi olan ailelerin mevcut teşviklerden yararlanmayı sürdüreceği belirtilmiştir. Kırsal kesimlerde planlı doğum politikası çerçevesinde iki kız çocuğu bulunan haneler için aynı uygulamanın geçerliliğini koruyacağı hüküm altına alınmıştır. Öte yandan önceki politika döneminde ekonomik veya toplumsal güçlkle karşılaşan aileler için daha kapsamlı destek mekanizmalarının oluşturulması öngörülmüştür.

2021 yılında yürürlüğe giren *Nüfus ve Aile Planlaması Kanunu* değişikliği önceki dönemin genel çerçevesini korumakla birlikte destek kapsamını genişletmiştir. Doğum izni düzenlemeleri, çocuk bakım hizmetleri, vergi indirimleri ve konut destekleri bu kapsamın somut bileşenlerini oluşturmaktadır. 1980'den bu yana doğurganlığı kısıtlamayı esas alan nüfus politikası, 2021 itibarıyla doğurganlığı artırmayı amaçlamıştır.

Bu kararın arka planında süregelen doğurganlık düşüşü ve yaşlanan nüfusun sosyal güvenlik sistemi üzerinde yarattığı artan yük iki temel etken olmuştur. Politikanın temel hedefleri düşük doğum oranlarının önüne geçmek ve nüfus yapısındaki dengesizlikleri gidermek olarak belirlenmiştir. (Zhu, 2023, s.2, aktarıldığı kaynak: Karacadağlı & Görez, 2025, s. 197). Düzenleme aynı zamanda tek çocuklu ailelerin önceki dönemden kazanılmış haklarını koruma altına almış ve yerel idarelere bu ailelere yönelik sosyal destek yükümlülükleri yüklemiştir.

Üç çocuk politikasının 2021'de hayata geçmesinin ardından doğum sayılarında beklenen artış gerçekleşmemiştir. Ulusal İstatistik Bürosu verilerine göre (National Bureau of Statistics of China, 2023) 2022 yılında Çin'de yıllık doğum sayısı 9,56 milyon olarak gerçekleşmiş, nüfus artış hızı %0,60 seviyesine gerilemiş ve ülke 61 yıl aradan sonra ilk kez nüfus kaybı yaşamıştır (National Bureau of Statistics of China, 2023).

Bu düşüşün arkasında yalnızca politikanın kapsamı değil, doğurganlık kararlarını doğrudan belirleyen yapısal etkenler bulunmaktadır. Literatürde, artan konut maliyetleri, yükselen çocuk yetiştirme ve eğitim giderleri, yetersiz çocuk bakım hizmetleri ve kadınların işgücüne katılımındaki artışın Çin'de doğurganlık düşüşünü belirleyen temel yapısal faktörler olduğu vurgulanmaktadır (Chen & Guo, 2022; Wrenn vd., 2019; Wu vd., 2012). Bunlara ek olarak evlenme oranlarındaki belirgin düşüş de doğurganlık üzerinde doğrudan bir baskı oluşturmaktadır. 2022 yılında yalnızca 6,835 milyon çift evlenmiştir, bu rakam 2013'teki yaklaşık 13 milyonluk zirvenin yarısına karşılık gelmektedir (Ministry of Civil Affairs of the People's Republic of China, 2023, s. 13). Üç çocuk politikasının etkisini değerlendiren araştırmalar, yasal izinlerin tek başına doğurganlığı tersine çeviremeyeceğini ortaya koymaktadır. İki çocuk hakkından yararlanan iki çocuklu hanelerde üçüncü çocuk sahibi olmak isteyen çiftlerin oranı yüzde

2,75 ile son derece sınırlı kalmıştır (Shi vd., 2022, s. 17). Bu tablo, politikanın demografik mirasını gidermekte yetersiz kaldığını ve doğurganlık krizinin yalnızca hukuki düzenlemelerle değil, kentleşme, refah sistemi ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi köklü yapısal dönüşümlerle birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Çin'in doğurganlık politikasının 1980'den 2021'e uzanan dönemi, devletin nüfusu yönetme anlayışının tam bir dönüşüm geçirdiğini belgeler niteliktedir. Tek çocuk politikasının ilan edildiği dönemde temel sorun nüfus fazlalığıydı. Otuz yıl sonra aynı devlet, yetersiz doğurganlıkla mücadele edebilmek için teşvik mekanizmaları inşa etmek zorunda kalmıştır. Ancak bu tarihsel süreç yalnızca politika tercihlerinin değil, kentleşme, sanayileşme ve toplumsal modernizasyonun birlikte ürettiği yapısal dönüşümün ürünüdür. Yasal izinlerin ve mali teşviklerin doğurganlığı tersine çevirememesi, nüfus politikasının artık yalnızca bir demografik yönetim meselesi olmadığını refah devleti kapasitesi, cinsiyet eşitliği ve kentsel yaşam koşullarıyla doğrudan bağlantılı bir toplumsal sorun hâline geldiğini göstermektedir.

## Sonuç

Bu çalışma, Çin'in doğurganlık politikalarındaki dönüşümü birbirinden kopuk mevzuat değişiklikleri olarak değil, devletin nüfusu bir yönetim nesnesi olarak kurma biçimindeki tarihsel kaymanın yansımaları olarak okumuştur. Foucault'nun biyopolitika kavramı bu okumaya kuramsal bir zemin sağlamaktadır: devlet, nüfusun biyolojik yeniden üretimini kalkınma hedefleriyle birleştirerek hem kısıtlayıcı hem de teşvik edici politika araçlarına başvurmuştur. Tek çocuk uygulamasından üç çocuk politikasına uzanan süreç bu çerçevede yalnızca bir demografik tercih değişikliği olarak değil, devletin nüfus üzerindeki yönetim anlayışının yeniden biçimlenmesi olarak değerlendirilmelidir.

Kalkınmacı devlet perspektifinden bakıldığında söz konusu dönüşüm daha da belirgin bir anlam kazanmaktadır. Çin, 1980'lerde sanayileşme sürecinin gerektirdiği demografik yapıyı inşa etmek amacıyla doğurganlığı kısıtlamış; ancak emek piyasasının ve sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği tehlikeye girdiğinde aynı müdahaleci kapasiteyi bu kez doğurganlığı teşvik etmek yönünde kullanmıştır. Bu durum, nüfus politikasının ekonomik büyüme stratejisiyle olan yapısal bağına açıkça ortaya koymaktadır.

Ancak çalışma göstermiştir ki hukuki çerçevenin dönüşümü tek başına demografik sonuçları belirlememektedir. Sosyal yeniden üretim kuramı açısından değerlendirildiğinde, doğurganlık kararları yalnızca bireysel tercihlerle değil, bakım emeğinin nasıl örgütlendiğiyle, bu emeğin kime yüklendiğiyle ve kamusal destek mekanizmalarının ne ölçüde işlevsel olduğuyla doğrudan ilişkilidir. Tek çocuk politikasının ataerkil cinsiyet tercihleriyle çatışması cinsiyet seçici uygulamalara ve evlilik çağındaki nüfusta belirgin bir cinsiyet dengesizliğine yol açmıştır. Devlet-feminizm ilişkisi bağlamında ele alındığında ise kadınların eğitim ve istihdam alanındaki kazanımlarının çocuk sahibi olma kararını doğrudan etkilediği görülmektedir: ekonomik açıdan güçlenen ve mesleki yaşama dahil olan kadınlar için doğurganlık, devletin belirlediği yasal sınırlardan çok gündelik yaşamın yapısal koşulları tarafından şekillenmektedir. Kentsel konut maliyetleri, eğitim harcamaları ve evlilik pratiklerinin getirdiği ekonomik yük bu koşulların somut görünümleridir.

Bununla birlikte çalışmanın odağı merkezi politika rejiminin dönüşümü olduğundan, bu toplumsal ve ekonomik dinamikler analitik bir çerçeve olarak konumlandırılmış; ayrıntılı bir ampirik incelemenin konusu yapılmamıştır. Tek çocuk politikasının ataerkil yapıyla

çatışmasından doğan cinsiyet dengesizliği, kadınların sosyoekonomik konumundaki dönüşümün evlilik ve doğurganlık kararları üzerindeki etkileri ile kentsel yaşam maliyetlerinin yarattığı yapısal baskılar, nüfus politikasının toplumsal zeminini anlamak açısından belirleyici öneme sahiptir. Bu başlıkların ilerleyen çalışmalarda ampirik verilerle derinlemesine ele alınması, Çin'in demografik dönüşümüne ilişkin literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu saptama, nüfus politikasını salt bir demografik yönetim meselesi olarak ele almanın sınırlarını ortaya koymaktadır. Devletin doğurganlık kararları üzerindeki etkisi, toplumsal yeniden üretimin ekonomik ve kültürel koşullarıyla karşılaştığında belirgin biçimde sınırlı kalmaktadır. Türkçe akademik yazında Çin nüfus politikasının bu tarihsel derinlikte ve teorik genişlikte ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu düşünüldüğünde, bu çalışmanın temel katkısı politika değişimini devlet-toplum ilişkisindeki dönüşüm bağlamına ve ilgili kuramsal tartışmalara oturtmasıdır. Yerel uygulama farklılıkları, mikro düzeyde aile davranışları ve cinsiyet rejiminin dönüşümü ilerleyen araştırmaların gündemine taşınması gereken başlıklardır.

Bu saptama, nüfus politikasını salt bir demografik yönetim meselesi olarak ele almanın sınırlarını ortaya koymaktadır. Devletin doğurganlık kararları üzerindeki etkisi, toplumsal yeniden üretimin ekonomik ve kültürel koşullarıyla karşılaştığında belirgin biçimde sınırlı kalmaktadır. Türkçe akademik yazında Çin nüfus politikasının bu tarihsel derinlikte ve teorik genişlikte ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu düşünüldüğünde, bu çalışmanın temel katkısı politika değişimini devlet-toplum ilişkisindeki dönüşüm bağlamına ve ilgili kuramsal tartışmalara oturtmasıdır. Nüfus politikasının uygulamadaki çeşitliliği ise kendi başına kapsamlı bir araştırma gündemini zorunlu kılan ayrı bir meseledir; etnik azınlıklara yönelik politika farklılıkları, kamu görevlileri ile tarım ya da kayıt dışı sektör çalışanları arasındaki yaptırım mekanizmalarındaki ayrımlar, yerel uygulama farklılıkları ve mikro düzeyde aile davranışları ilerleyen araştırmaların gündemine taşınması gereken başlıklardır.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Yapay Zeka Beyanı (Yazar)	Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde herhangi bir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.
Yapay Zeka Beyanı (Dergi)	Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarının kullanılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Ithenticate
Etik Bildirim	<a href="mailto:itobiad@itobiad.com">itobiad@itobiad.com</a>
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Artificial Intelligence Statement (Author(s))	No artificial intelligence tools were used in the preparation of this study.
Artificial Intelligence Statement (Journal)	The author declared that no artificial intelligence tools were used during the preparation of this study.
Plagiarism Checks	Yes - Ithenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	<a href="mailto:itobiad@itobiad.com">itobiad@itobiad.com</a>
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

## Kaynakça / References

Cai, F. [蔡昉]. (2010). Rénkǒu zhuǎnbiàn, rénkǒu hónglì yǔ Liúyìsī zhuǎnzhédiǎn 人口转变、人口红利与刘易斯转折点 [Demographic transition, demographic dividend and Lewis turning point]. *Jìngjì Yánjiū*, (4), 4-13. (in Chinese)

Cai, Y. [蔡泳]. (2013). China's new demographic reality: Learning from the 2010 census. *Population and Development Review*, 39(3), 371-396.

Central Party Literature Research Office of the Chinese Communist Party [中共中央文献研究室]. (1992a). Jiànguó yǐlái Máo Zédōng wéngǎo (dì 6 cè) 建国以来毛泽东文稿（第六册） [Mao Zedong's manuscripts since the founding of the republic (Vol. 6)]. *Zhōngyāng Wénxiàn Chūbǎnshè*. (in Chinese)

Central Party Literature Research Office of the Chinese Communist Party [中共中央文献研究室]. (1992b). Jiànguó yǐlái zhòngyào wénxiàn xuǎnbiān · 1958 建国以来重要文献选编·1958 [Selected important documents since the founding of the republic, 1958]. *Zhōngyāng Wénxiàn Chūbǎnshè*. (in Chinese)

Central Party Literature Research Office [中央文献研究室]. (1995). Jiànguó yǐlái zhòngyào wénxiàn xuǎnbiān (dì 11 cè) 建国以来重要文献选编（第十一册） [Selected important documents since the founding of the People's Republic (Vol. 11)]. *Zhōngyāng Wénxiàn Chūbǎnshè*. (in Chinese)

Chen, J. [陈继伟], & Guo, J. [郭江英]. (2022). The effect of female education on fertility: Evidence from China's compulsory schooling reform. *Economics of Education Review*, 88, 102257. <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2022.102257>

Chen, W. [陈卫]. (2023). Changing fertility patterns in China. *Chinese Journal of Sociology*, 9(4), 508-509.

Chinese Communist Party Central Committee [中共中央] & State Council of the People's Republic of China [国务院]. (2021, July 20). Guānyú yōuhuà shēngyù zhèngcè cùjìn rénkǒu chángqī jūnhéng fāzhǎn de juédìng 关于优化生育政策促进人口长期均衡发展的决定 [Decision on optimizing the birth policy to promote long-term balanced population development]. *Zhōnghuá Rénmín Gònghéguó Guówùyuàn Gōngbào*. [https://www.gov.cn/zhengce/2021-07/20/content\\_5626190.htm](https://www.gov.cn/zhengce/2021-07/20/content_5626190.htm) (in Chinese)

Chinese Communist Party Central Committee [中共中央]. (1978). Zhōnggòng zhōngyāng guānyú jìhuà shēngyù ruògān wèntí de tōngzhī (wénjiàn dì 69 hào) 中共中央关于计划生育若干问题的通知（文件第69号） [Notice on several issues concerning family planning (Document No. 69)]. (in Chinese)

Chinese Communist Party Central Committee [中共中央]. (1980, September 25). Guānyú kòngzhì wǒguó rénkǒu zēngzhǎng wèntí zhì quánǐ gòngchǎndǎngyuán hé gòngqīngtuányuán de gōngkāixìn 关于控制我国人口增长问题致全体共产党员和共青团员的公开信 [Open letter to all Communist Party members and Youth League members on controlling population growth]. *Rénmín Rìbào*. (in Chinese)

Chinese Communist Party Central Committee [中共中央]. (1982). Jiànguó yǐlái zhòngyào wénxiàn xuǎnbiān · 1982 建国以来重要文献选编·1982 [Selected important documents since the founding of the republic, 1982]. *Zhōngyāng Wénxiàn Chūbǎnshè*. (in Chinese)

Chinese Communist Party Central Committee [中共中央]. (2013). Guānyú quánmiàn shēnhuà gǎigé ruògān zhòngdà wèntí de juédìng 关于全面深化改革若干重大问题的决定 [Decision on several major issues concerning comprehensively deepening reform]. Xīnhuá Shè. [https://www.gov.cn/zhengce/2013-11/15/content\\_5407874.htm](https://www.gov.cn/zhengce/2013-11/15/content_5407874.htm) (in Chinese)

Chinese Communist Party Central Committee [中共中央]. (2015, October 29). Zhōnggòng zhōngyāng guānyú zhìdìng guómín jīngjì hé shèhuì fāzhǎn dì shí sān gè wǔnián guīhuà de jiànyì 中共中央关于制定国民经济和社会发展第十三个五年规划的建议 [Proposal for formulating the thirteenth five-year plan for national economic and social development]. Rénmín Chūbǎnshè. [https://www.gov.cn/xinwen/2015-11/03/content\\_2959432.htm](https://www.gov.cn/xinwen/2015-11/03/content_2959432.htm) (in Chinese)

Feng, L. [冯立天], Ma, Y. [马瀛通], & Leng, M. [冷眸]. (1999). Wǔshí nián lái Zhōngguó shēngyù zhèngcè yǎnbiàn zhī lìshǐ guījī 50年来中国生育政策演变之历史轨迹 [Historical trajectory of China's fertility policy evolution over fifty years]. Rénkǒu Yǔ Jīngjì, (2), 3-12. (in Chinese)

Greenhalgh, S. (2008). Just one child: Science and policy in Deng's China. University of California Press.

Guo, Z. [郭志刚]. (2010). Zhōngguó de dī shēngyù shuǐpíng jí xiāngguān rénkǒu yánjiū wèntí 中国的低生育水平及相关人口研究问题 [China's low fertility level and related population research issues]. Xuéhǎi, (10), 5-25. (in Chinese)

Hesketh, T., Lu, L. [卢丽娜], & Xing, Z. W. [邢志伟]. (2005). The effect of China's one-child family policy after 25 years. New England Journal of Medicine, 353(11), 1171-1175.

Huang, R. [黄润龙]. (2005). Wǒguó kōngcháo lǎorén jiātíng zhuàngtài 我国空巢老人家庭状态 [The status of empty-nest elderly households in China]. Rénkǒu Yǔ Jīngjì, (2), 57-62. (in Chinese)

Karacadağlı, İ., & Görez, F. (2025). Tek çocuktan üç çocuğa: Çin'in nüfus politikalarında dönüşüm. Doğu Dilleri Dergisi / Aü-Dodildir, 10(2), 197.

Li, H., & Miller, G. (2020). The conflicted legacy of China's population policies. Stanford King Center on Global Development. [https://kingcenter.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj16611/files/media/file/kingcenter\\_issu ebrief\\_china.pdf](https://kingcenter.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj16611/files/media/file/kingcenter_issu ebrief_china.pdf)

Liu, Z. [刘卓], & Wang, X. [王学义]. (2021). Shēngyù biànciān: 1949-2019 nián Zhōngguó shēngyù yǐngxiǎng yīnsù yánjiū 生育变迁: 1949~2019年中国生育影响因素研究 [Fertility transition: Research on factors influencing fertility in China from 1949 to 2019]. Xībēi Rénkǒu, 42(1), 107-116. (in Chinese)

Ministry of Civil Affairs of the People's Republic of China [中华人民共和国民政部]. (2023). 2022 nián mǐnzhèng shìyè fāzhǎn tǒngjì gōngbào 2022年民政事业发展统计公报 [Statistical bulletin on the development of civil affairs in 2022]. <http://www.crca.cn/images/20231023-1.pdf> (in Chinese)

National Bureau of Statistics of China [国家统计局]. (2011, April 28). Tabulation on the 2010 population census of the People's Republic of China. China Statistics Press.

National Bureau of Statistics of China [国家统计局]. (2015). Zhōngguó tǒngjì niánjiàn 2015 中国统计年鉴2015 [China statistical yearbook 2015]. Zhōngguó Tǒngjì Chūbǎnshè. (in Chinese)

National Bureau of Statistics of China [国家统计局]. (2021). Communiqué of the seventh national population census (No. 2). (in Chinese)

National Bureau of Statistics of China [国家统计局]. (2023). 2022 nián guómín jīngjì hé shèhuì fāzhǎn tǒngjì gōngbào 2022年国民经济和社会发展统计公报 [Statistical communiqué on national economic and social development in 2022]. [https://www.stats.gov.cn/sj/zxfb/202302/t20230228\\_1919011.html](https://www.stats.gov.cn/sj/zxfb/202302/t20230228_1919011.html) (in Chinese)

National Health and Family Planning Commission of China [国家卫生和计划生育委员会]. (2016). Quánmiàn liǎng hái zhèngcè dúběn 全面两孩政策读本 [Guide to the comprehensive two-child policy]. Zhōngguó Rénkǒu Chūbǎnshè. (in Chinese)

National Population and Family Planning Commission of China [国家人口和计划生育委员会]. (2010). Guójiā rénkǒu fāzhǎn "shí'èr wǔ" guīhuà jīběn sīlù (zhēngqiú yìjiàn gǎo) 国家人口发展"十二五"规划基本思路(征求意见稿) [Basic framework of the national population development twelfth five-year plan (draft for comments)]. Guójiā Rénkǒu Hé Jìhuà Shēngyù Wěiyuánhùi. (in Chinese)

Qiao, X. [乔晓春]. (2016). Yī hái zhèngcè hòuguǒ de lìshǐ shěnsì 一孩政策后果的历史审视 [Historical examination of the consequences of the one-child policy]. Xuéhǎi, (1), 52-61. (in Chinese)

Shi, Z. [石智雷], Shao, X. [邵玺], & Wang, Z. [王璋]. (2022). Sān hái zhèngcè xià chéngxiāng jūmín shēngyù yìyuàn 三孩政策下城乡居民生育意愿 [Fertility intentions of urban and rural residents under the three-child policy]. Rénkǒu Xuékān, 44(3), 1-18. (in Chinese)

State Council of the People's Republic of China [国务院]. (1971). Guówùyuàn zhuǎnfā wèishēng bù jūnguǎnhuì, shāngyè bù, ránliào huàxué gōngyè bù "guānyú zuòhǎo jìhuà shēngyù gōngzuò de bàogào" [71] guó fā wén 51 hào 国务院转发卫生部军管会、商业部、燃料化学工业部"关于做好计划生育工作的报告"(71)国发文51号 [Forwarding of the report on family planning work]. [http://www.gov.cn/zhengce/content/2015-11/19/content\\_10304.htm](http://www.gov.cn/zhengce/content/2015-11/19/content_10304.htm) (in Chinese)

Sui, D. [睢党臣], Cheng, X. [程旭], & Li, D. [李丹阳]. (2022). Jījí yìngduì rénkǒu lǎolíng huà yǔ wǒguó dúshēng zǐnǚ fùmǔ zìwǒ yǎnglǎo wèntí 积极应对人口老龄化与我国独生子女父母自我养老问题 [Active response to population aging and the self-care issue of parents of only children]. Shǎnxī Shífàn Dàxué Xuébào (Zhéxué Shèhuì Kēxué Bǎn), (2), 61-72. (in Chinese)

Sun, W. [孙炜红], & Tan, Y. [谭远发]. (2015). 1989-2030 nián Zhōngguó rénkǒu hūnyīn jǐyā yánjiū 1989-2030年中国人口婚姻挤压研究 [Research on marriage squeeze in China's population, 1989-2030]. Qīngnián Yánjiū, (5), 78-84. (in Chinese)

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2002). World population ageing 1950-2050 (ST/ESA/SER.A/207). United Nations.

Yang, H. [杨华], Wu, Y. [吴宇], & Zhang, B. [张波]. (2018). Urbanization, externalities and fertility level. Rénkǒu Yǔ Fāzhǎn, 24(4), 48-55. (in Chinese)

Yang, K. [杨魁孚], Liang, J. [梁济民], & Zhang, F. [张凡]. (2001). Zhōngguó rénkǒu yǔ jìhuà shēngyù dàshì yàolǎn 中国人口与计划生育大事要览 [Overview of major events in China's population and family planning]. Zhōngguó Rénkǒu Chūbǎnshè. (in Chinese)

Yi, F. [易富贤]. (2007). Dàguó kōngcháo: Zǒurù qítú de Zhōngguó jìhuà shēngyù 大国空巢：走入歧途的中国计划生育 [The empty nest of a great nation: China's misguided family planning]. Dàfēng Chūbǎnshè. (in Chinese)

Zhai, Z. [翟振武], & Jin, G. [金光照]. (2023). China's family planning policy and fertility transition. *Population and Development Studies*, 7(1), 489.

Zhang, L. [张蕾]. (2012, April 9). Wǒguó lǎonián rénkǒu shù chāo Ōuzhōu zǒnghé 我国老年人口数超欧洲总和 [China's elderly population surpasses the total of Europe]. *Guāngmíng Rìbào*, p. 6. (in Chinese)

Zhu, H. [朱海龙], Li, P. [李平洋], & Huang, X. [黄仙红]. (2024). Zhōngguó shēngyù zhèngcè tǐxì: sīxiǎng jīchǔ, lìshǐ lùjìng yǔ tǐxì chónggòu 中国生育政策体系：思想基础、历史路径与体系重构 [China's fertility policy system: Ideological foundations, historical path, and system reconstruction]. *Shèhuì Zhèngcè Yánjiū*, (3), 93-94. (in Chinese)

Wǒguó shēngyù jìnrù shìjiè dī shuǐpíng 我国生育进入世界低水平 [China's fertility enters world low level]. (2005, September 17). *Chéngdū Shāngbào*. (in Chinese)

Wrenn, D. H., Yi, J., & Zhang, B. (2019). House prices and marriage entry in China. *Regional Science and Urban Economics*, 74, 118-130. <https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2018.12.001>

Wu, X. [吴晓刚], Ye, H. [叶华], & He, G. G. [何光烨]. (2012). Fertility decline and women's empowerment in China. International Center for Research on Women (ICRW). [https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2016/10/ICRW-WPS\\_Wu\\_sept-2012.pdf](https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2016/10/ICRW-WPS_Wu_sept-2012.pdf)